

Jolanta Szempruch

Pedagogiczne kształcenie wobec reformy systemu edukacji

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (12-13), 59-68

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jolanta Szempruch

Pedagogiczne kształcenie nauczycieli wobec reformy systemu edukacji

Sprawne funkcjonowanie szkolnictwa i jakość realizowanych przez nie zadań edukacyjnych stanowią istotny czynnik rozwoju społecznego. Fakt upowszechniania oświaty w Polsce oraz reforma systemu edukacji powodują stały wzrost potrzeb i oczekiwania społecznych wobec państwa i instytucji zajmujących się kształceniem. W związku z tym, a także z powodu zmieniających się warunków społecznych i transformacji ustrojowej pojawiają się nowe problemy edukacyjne oraz proponowane sposoby ich rozwiązania.

Reformowanie szkolnictwa wymaga nowego podejścia do edukacji, uwzględniającego wiele istotnych czynników jej rozwoju, m.in. szerokich kontekstów wyzwań współczesnego świata i sytuacji w Polsce; kompleksowości w podejściu do uwarunkowań i funkcji edukacji; aspektów podmiotowych i jakościowych człowieka w skali mikro; ruchów personalistycznych o orientacji humanistycznej; ustawiczności samokształcenia każdej jednostki ludzkiej; dwustronnego ruchu wartości — od życia społecznego do ludzi i odwrotnie; przygotowania ludzi do funkcjonowania w warunkach demokracji i pełnienia różnych funkcji i ról społecznych. Spośród zmian w edukacji szkolnej najbardziej pożądane wydaje się być jej zbliżenie do rzeczywistego życia, potrzeb społecznych i indywidualnych ze szczególnym uwzględnieniem podmiotowości, samorozwoju i samorealizacji uczestników procesów oświatowych i przezwyciężenia jej dysfunkcjonalności, uruchomienie swoistych mechanizmów samoregulacji i elastyczności.

Efektywność zmian i reform oświatowych w dużym stopniu zależy od jakości i zakresu kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, którzy winni organizować proces dydaktyczno-wychowawczy według nowoczesnych zasad praktyki oświatowej, w coraz większym stopniu uwzględniającej wyniki badań naukowych. Nauczyciel jest powszechnie uważany za najważniejszy czynnik zmian oświatowych i podniesienia poziomu szkoły. Restrukturyzacja szkół, opracowanie nowych, centralnych czy regionalnych programów nauczania, doskonalenie metod oceny szkolnej są istotnymi zmianami, ale pod warunkiem, że uwzględniane zostają w nich rola i znaczenie nauczyciela. Dlatego też reforma edukacji w Polsce

wymaga przygotowania nauczyciela do sprawnego pełnienia funkcji i zadań, prowadzących do wyeksponowania jego roli w uczeniu się realnego życia, wielostronności kształcenia i wychowania, otwierania młodzieży drogi do samodzielnego, odpowiedzialnego poszukiwania. Są to kwestie nader ważne w kontekście globalizacji świata, przesileni ideologicznych oraz ścierania się różnych orientacji poznawczych i aksjologicznych, stawiających przed człowiekiem jakościowo nowe wymagania w zakresie rozumienia świata, sposobów wartościowania oraz działania w świecie, a także zmian mentalnych i świadomościowych. Interdyscyplinarny kontekst problematyki kształcenia nauczycieli inspirowany osiągnięciami dydaktyki ogólnej, dokonaniem poznawczego nurtu psychologii, a także osiągnięciami metodologii nauk społecznych, szczególnie metodologii pedagogiki, prowadzi do odchodzenia od sztywnych schematów w kształceniu nauczycieli.

W obliczu zmian zachodzących w Polsce i we współczesnym świecie edukacja nauczycieli jest niewystarczająca, a realizacja idei samorządności i autonomii szkół wyższych nie doprowadziła, jak dotychczas, do kształcenia innowacyjnego nauczycieli, nie spowodowała też zasadniczej poprawy pedagogiczno-psychologicznej edukacji oraz przygotowania ich do pełnienia nowych funkcji, zadań czy czynności. Zachodzi więc pilna potrzeba podjęcia prób reformowania systemu edukacji nauczycielskiej, wprowadzenia istotnych zmian funkcji i celów edukacji oraz doskonalenia metod i środków ich realizacji w nowych uwarunkowaniach. To z kolei implikuje konieczność wypracowania jakościowo nowej koncepcji kształcenia nauczycieli, uwzględniającej różnorodne konteksty edukacji nauczycielskiej, dotyczące: 1) stanu wiedzy pedagogicznej; 2) nowych paradygmatów oświatowych na tle globalnych, europejskich i polskich wyzwań cywilizacyjnych, szans i zagrożeń przełomu wieków oraz długofalowej strategii przemian i rozwoju systemu edukacji, w szczególności systemu szkolnictwa; 3) profilu zawodowego nauczyciela zreformowanej szkoły.

Stan wiedzy pedagogicznej

Punktem wyjścia do projektowania zmian w kształceniu nauczycieli jest spojrzenie na funkcje pedagogiki, wynikające z głębokich przemian dokonujących się obecnie w życiu społecznym i politycznym. Przemiany te determinują konieczność gruntownej przebudowy praktyki oświatowo-wychowawczej, wobec tego pedagogika stoi przed powinnością i przed wielką szansą twórczego udziału w tej przebudowie.

Pedagogika pełni na ogół dwie funkcje: poznawczą i praktyczną. Funkcja poznawcza pedagogiki, coraz intensywniej rozwijana, była przez długi czas ade-

kwatna do funkcji praktycznej, czyli do roli jaką pedagogice wyznaczano. Funkcja praktyczna pedagogiki polegała na: 1) doskonaleniu praktyki wychowawczej, polegającej głównie na doskonaleniu działalności instytucji oświatowo-wychowawczych; 2) krytyce działalności i efektów systemów oświatowo-wychowawczych; 3) przekazywaniu praktykom wiedzy naukowej o zjawiskach wychowawczych.

Nowa jakość funkcji praktycznej pedagogiki rysuje się w kontekście gruntownych, jakościowych zmian w reformowanym systemie edukacji. Dotyczy ona tworzenia projektów zmian, zmierzających do unowocześnienia kształcenia, w tym kształcenia nauczycieli. Podstawowym warunkiem sprawnego tworzenia projektów zmian edukacyjnych jest integracja wiedzy pedagogicznej, by na kierunek tych zmian spojrzeć z punktu widzenia ogólnej teorii pedagogicznej.

Głównym czynnikiem integrującym wiedzę pedagogiczną jest teoria celów wychowania. Analiza głównych kierunków w pedagogice pokazuje, iż sposób formułowania celów wychowania integruje całość kierunku, odróżniając go od innych. Obecnie tym bardziej należałoby rozpocząć projektowanie zmian od interpretacji celów wychowania, gdyż podlegają one zasadniczym przemianom, wymuszając równie zasadnicze przemiany w działalności wychowawczej. Najogólniej można stwierdzić, że przemiany te zmierzają do upodmiotowienia człowieka, by mógł stawać się twórcą własnego świata.

Kolejnym obszarem odniesienia w projektowaniu zmian w kształceniu nauczycieli powinna być teoria wychowawczego działania, która jest najważniejszą treścią procesu wychowania. W nowatorskich projektach pedagogicznych podstawową kategorią winno być *działanie w miejsce oddziaływania* na wychowanka, które przez stulecia było treścią procesu wychowania i w którym w istocie zawarte jest przedmiotowe traktowanie człowieka. W konsekwencji przemian w celach wychowania należy więc planować działanie wszystkich podmiotów edukacyjnych, to jest instytucji, wychowawców, wychowanków i ich rodziców, czyli ludzi złączonych wspólnotą losów i zadań. W ten sposób rozumiane działanie przybiera postać *współdziałania*. Pojęcie współdziałania powinno być zatem główną kategorią w projektach dydaktycznych.

Kolejną kwestią jest uzasadnienie projektu, które również wymaga odniesienia się do wiedzy pedagogicznej. Powinno ono polegać na wstępnej weryfikacji realności i skuteczności projektu w oparciu o dotychczasową wiedzę.

Tworzenie jednoznacznych projektów edukacyjnych jest sprawą złożoną ze względu na obserwowany obecnie zróżnicowany sposób pojmowania i uprawiania pedagogiki, wynikający z założeń poznawczych teoretyków pedagogiki i przyjmowanych przez nich przeświadczeń odnośnie dziedziny poznania pedagogicznego oraz z przejawianych orientacji metodologicznych, a także z charakteru pedagogiki — nauki teoretycznej i praktycznej. Na zróżnicowane podejście do rozumienia

pedagogiki wywierają wpływ m.in. doświadczenia przeszłości i terażniejszości, inspiracje poznawcze i metodologiczne nauk filozoficznych (ontologii, epistemologii, antropologii, aksjologii i filozofii nauki), wzory czerpane z psychologii i socjologii oraz orientacje i ideologie pedagogiczne, przenikające z systemów pedagogicznych innych państw. Wielość orientacji, bogactwo nurtów, występowanie obok kierunków konstruktywnych i anarchizujących, odbierających pewność działania i wiarę w sens skutecznej pracy pedagogicznej może budzić niepokój, uczucie niepewności i ambiwalencji. W tej różnorodności należy szukać jednak elementów podstawowych, porządkujących, wprowadzających ład do poznania i działania pedagogicznego.

Wśród zróżnicowania pedagogiki można dostrzec pewne formy ogólne, wyraziste, ze zwróceniem uwagi na ich metodologiczne konteksty: 1) koncepcja pedagogiki jako nauki empiryczno-analitycznej (przyrodniczej i społecznej) i jako nauki humanistycznej; 2) koncepcja pedagogiki teoretycznie zorientowanej i pedagogiki praktycznie zorientowanej¹.

W nowoczesnym pojmowaniu pedagogiki istotnego znaczenia nabierają takie wyróżniki, jak m.in. podmiotowość, partnerstwo, dialog, postawa twórcza, samodzielność poznawcza, tolerancja oraz demokratyzacja placówek oświatowo-wychowawczych. Winny być one uwzględnione w projektowanych zmianach edukacji nauczycielskiej.

Reforma edukacji w Polsce determinuje zmiany procesów kształcenia i wychowania, zmiany funkcjonowania nauczycieli i uczniów oraz zmiany uwarunkowań procesów edukacyjnych w skali makro na terenie całego kraju. Zmiany te, jakkolwiek są efektem polityki globalnej państwa i polityki oświatowej, są również uwarunkowane stanem teoretycznej wiedzy pedagogicznej.

Nowe paradygmaty oświatowe

Wraz ze zmianą rzeczywistości społecznej i politycznej obserwuje się nowe sposoby konceptualizacji rzeczywistości oświatowej. Najważniejsze przemiany cywilizacyjne wyznaczają m.in. kierunki rozwoju i przemian edukacji. Podstawowe przemiany cywilizacyjne, wywierające wpływ na zadania edukacji dotyczą m.in. przejścia 1) od społeczeństwa przemysłowego do społeczeństwa informacyjnego; 2) od gospodarki narodowej do gospodarki globalnej; 3) od myślenia krótkofalowego do myślenia długofalowego; 4) od pomocy zinstytucjonalizowanej do samopomocy; 5) od demokracji przedstawicielskiej do uczestniczącej; 6) od hie-

---

¹ S. Palka, *Pedagogika w stanie tworzenia*, Kraków 1999.

rarchii do sieci; 7) od schematu działania do wielokrotnego wyboru. Dotychczas z przemian tych edukacja wyprowadziła dla siebie liczne kierunki rozwoju, wśród których najistotniejszymi są:

- a) zapewnienie przez szkołę uczniom integralnego rozwoju wszystkich sfer ich osobowości;
- b) priorytet wychowania nad kształceniem;
- c) intensyfikacja działań wychowawczych w obszarach orientacji etycznej i hierarchizacji wartości, personalizacji życia w rodzinie i społeczeństwie;
- d) wzrost autonomii szkół wszystkich szczebli kształcenia;
- e) dialog między pokoleniami i różnymi uczestnikami procesów edukacyjnych;
- f) odzwierciedlanie w programach kształcenia lokalnych i globalnych potrzeb;
- g) szersze włączenie do programów kształcenia zestawów ćwiczeń służących kreatywnemu dostrzeganiu, określaniu i rozwiązywaniu problemów przygotowujących jednostkę do ustawicznego uczenia się;
- h) zapewnienie rodzicom i społeczności lokalnej znacznej roli w poczynaniach edukacyjnych szkoły;
- i) rozwój sieci instytucji usługowych, działających na rzecz szkół i placówek oświatowych.

Wymienione tendencje w oświacie wynikają również z nieprzewidywalności i zmienności procesów zachodzących we współczesnym świecie, w którym obserwuje się akcelerację postępu oraz przyspieszenie cywilizacyjne.

Ulega więc zmianie rola nauczyciela, ucznia oraz całego procesu nauczania i uczenia się w nowym paradygmacie oświaty. Zakłada się bowiem, że:

- uczenie się jest aktywnym, uspołeczniającym procesem, w którym uczestnicy winni nawzajem współdziałać bardziej ściśle niż dotychczas;
- uczenie się jest aktywnym procesem umysłowym, w którym najbardziej cenne stają się umiejętności krytycznego i twórczego myślenia;
- uczeń powinien być nie tylko aktywnym, ale również samoinicjującym uczestnikiem procesu uczenia się;
- uczniowie powinni werbalizować swoje doświadczenia związane z uczeniem się, co może im pomóc w rozwijaniu myślenia i języka;
- uczniowie mogą się uczyć również nawzajem od siebie i odczuwają potrzebę uczenia się;
- uczniowie lubią pracować w grupie i uczą się także we wspólnej pracy;
- w sprzyjających warunkach, wynikających głównie z doświadczenia, uczniowie mogą stać się odpowiedzialni za rozwój własnych możliwości uczenia się².

---

²Por.: D.M. Adams, M.E. Hamm, *Cooperative Learning Critical Thinking*, Kraków 1999.

W nowym paradygmacie oświaty czynnikami kluczowymi dla rozwoju intelektualnego uczniów staje się więc współdziałanie; interakcje oraz różnorodność zdolności i umiejętności intelektualnych grup uczniów współdziałających ze sobą. Zatem zmiana modelu szkoły, opartej na przygotowaniu do współzawodnictwa i nastawionej na kontrolę do modelu szkoły opierającej się na komunikacji i współpracy wydaje się olbrzymia. Uczenie się w warunkach współpracy w obrębie grupy uczniów dotyczy ich udziału w poszukiwaniu informacji, wyjaśnianiu, tworzeniu pojęć, pracy nad wspólnymi projektami i rozwiązywaniu problemów. Konieczność kształcenia młodych pokoleń do współpracy wiąże się również z wzrastającą złożonością społecznych warunków lokalnych, regionalnych i globalnych.

Zreformowana szkoła winna więc pomóc uczniom w krytycznym postrzeganiu rzeczywistości, w odkrywaniu, analizowaniu i interpretowaniu pojęć i znaczeń. Należy kształcić uczniów do zadawania refleksyjnych pytań, samokontroli, umiejętności radzenia sobie w nowych sytuacjach, prowadzenia refleksji nad własnym myśleniem i działaniem oraz planowania przyszłości.

Nauczyciel w nowych paradygmatach oświatowych

W nowych paradygmatach oświaty zmienia się również profil zawodowy nauczyciela, związany z jego funkcjonowaniem w procesie nauczania i uczenia się. Szkolnictwo potrzebuje nauczycieli dobrze przygotowanych do zawodu, których kwalifikacje będą różnić się od poprzednich, zdominowanych przez przygotowanie kierunkowe i dydaktyczne. Zmiany polskiej i europejskiej rzeczywistości społecznej, kulturowej i gospodarczej stawiają młodzież wobec nowych wyzwań i zadań, które powinny być uwzględnione również w systemie edukacji, jego celach, treściach oraz metodach pracy.

Nauczyciel przestaje pełnić głównie rolę przekazywania wiedzy, staje się bardziej diagnostykiem, konsultantem, specjalistą w zakresie doboru i tworzenia pomocy naukowych, osobą ułatwiającą uczenie się poprzez tworzenie środowiska wychowawczego, w którym znajduje się zarówno miejsce dla wolności jak i pewnej dyscypliny, niezmiennie towarzyszącej każdemu ludzkiemu działaniu. Współcześnie niezbędny jest nauczyciel kierujący się na co dzień wartościami uniwersalnymi, kompetentny profesjonalista, otwarty na potrzeby, oczekiwania i problemy młodzieży, krytyczny i odpowiedzialny za swoje postępowanie, ustawicznie doskonalący swoje kwalifikacje. Wskazany jest, by był równocześnie refleksyjnym praktykiem i badaczem działalności edukacyjnej, umiejącym myśleć kategoriami przyszłości. Potrzebny jest więc nauczyciel twórczy, nastawiony na innowacje;

traktujący ucznia współpodmiotowo; stymulujący rozwój jego sprawności intelektualnych; dobry przewodnik po obszarach wiedzy; umiejący organizować współpracę z instytucjami wychowania równoległego; środowiskiem lokalnym i rodzicami uczniów; przygotowującym ucznia do samokształcenia i samokontroli; odpowiedzialny; dbający o harmonijny rozwój ucznia, a także ciągły wzrost swoich kwalifikacji zawodowych.

Myślenie o profilu zawodowym nauczyciela i edukacji nauczycielskiej winno łączyć się z myśleniem o szkole. Edukacja ta winna uwzględniać dialektyczne usytuowanie nauczyciela i szkoły oraz konteksty życia osobistego dziecka, małych ojczyzn, a także kultury europejskiej i globalnej. Edukacja bierze więc w dyskurs krytyczny dwie strony dialogicznej relacji, jest wrażliwa na kontekst społeczno-kulturowy otoczenia szkoły i wielowymiarowego świata.

Szczególne miejsce w pedagogiczno-psychologicznej edukacji nauczycielskiej powinny znaleźć funkcje zawodowe nauczyciela, jak nauczanie – uczenie się, wychowanie, opieka, diagnozowanie, socjalizacja i resocjalizacja, współpraca ze środowiskiem, umiejętność organizacji pracy własnej, działalność informacyjno-reformatorska, badawcza, samokształceniowa oraz funkcja doradcza, informacyjna itp. Harmonijne przygotowanie nauczyciela do wszystkich funkcji, poszerzenie jego doświadczeń życiowych i pedagogicznych wymaga zachowania jedności i odpowiednich relacji poznania teoretycznego i praktycznego.

Reforma edukacji implikuje określone zadania dla twórców programów pedagogicznego kształcenia nauczycieli, dotyczące rozwinięcia w czasie studiów szeregu nowych umiejętności studentów, takich jak:

- wykształcenie w sobie postawy badacza rzeczywistości szkolnej, własnej praktyki oraz relacji z uczniami;
- formułowanie celów edukacyjnych, regulujących własną praktykę nauczycielską oraz planowanie i organizowanie pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- otwartość na modyfikację rzeczywistości szkolnej i własnej pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- monitorowanie, dokumentowanie i ocenianie własnej pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- diagnozowanie i monitorowanie rozwoju uczniów, określanie ich jednostkowych możliwości i dróg rozwoju;
- rozwijanie umiejętności interpersonalnych, komunikowania się z osobami współuczestniczącymi w procesie edukacyjnym, to jest z uczniami i ich rodzicami, władzami oświatowymi, innymi pedagogami oraz administracją szkolną;
- współtworzenie z innymi uczestnikami procesu edukacyjnego kultury szkoły i kultury klasy szkolnej;
- osobistej refleksji aksjologicznej i dialogu w wyborach i budowaniu wartości;

- selekcjonowania i odpowiedzialnego korzystania z różnorodnych źródeł informacji;
- budowania własnych ideologii oświatowych i doboru wynikających stąd metod kształcenia uczniów.

Polskiej szkole potrzebny jest zatem nauczyciel o znacznych kompetencjach interpretacyjno-komunikacyjnych, kreatywnych, współdziałania, pragmatycznych i informatyczno-medialnych oraz pożądanych cechach osobowościowych, umiejący organizować działania uczniów w kierunku zmian w ich osobowości zgodnych z interesami jednostki i społeczeństwa. Zbiór kompetencji nauczyciela należy uczynić przedmiotem funkcjonalnego, holistycznego, wielostopniowego kształcenia pedagogiczno-psychologicznego oraz dokształcania i doskonalenia również w toku pracy zawodowej.

Konkludując można stwierdzić, że do niedawna problem edukacji nauczycielskiej i związanego z nią profilu zawodowego nauczyciela miał wymiar „lokalny” — edukacja ta służyła potrzebom danego społeczeństwa. Obserwowane współcześnie swoiste „umiędzynarodowienie” edukacji nauczycielskiej oraz potrzeba uwzględniania jej w organizacji nowej wiedzy pedagogicznej i paradygmatów oświatowych, zakłóciły perspektywę widzenia kształcenia nauczycieli. Przystępując do projektowania kierunków zmian w kształceniu nauczycieli centralnymi elementami analizy należy więc uczynić osoby nauczyciela i ucznia, praktykę oświatową i szeroko rozumiany system edukacyjny.

Kreślenie odpowiedzi na pytanie, jak kształcić nauczycieli, by radzili sobie w sposób twórczy ze zmiennymi, niepewnymi i zróżnicowanymi sytuacjami dydaktyczno-wychowawczymi oraz byli przygotowani do pracy w zreformowanej szkole i instytucjach oświatowo-wychowawczych, powinno być więc poprzedzone wyjaśnieniami w sprawie profilu zawodowego absolwenta szkoły wyższej, wymagającego uwzględnienia kilku grup czynników, dotyczących: 1) wykształcenia ogólnego nauczyciela, przygotowania do wielostronnego rozwoju, uczestniczenia w wielu sferach życia zawodowego i publicznego; 2) przygotowania nauczyciela do świadomego uczestnictwa w rozwoju państwa i narodu; 3) przygotowania nauczyciela do pełnienia niezbędnych funkcji i zadań w szkole jako instytucji i środowisku kształcenia i wychowania.

Nauczyciel współczesnej szkoły winien dysponować: 1) kwalifikacjami ogólnymi, wspólnymi dla wszystkich nauczycieli; 2) kwalifikacjami specjalistycznymi, które określają jego główną specjalizację zawodową oraz 3) kwalifikacjami dodatkowymi, wynikającymi ze specyfiki funkcji szkoły. W takich kontekstach wiedza specjalistyczna, będąca wynikiem gruntownego przygotowania w ramach przedmiotu (lub przedmiotów) zainteresowań (odpowiadająca wąskoprofilowemu przygotowaniu) staje się niezbędnym elementem przygotowania szerokoprofilowego.

Kształcenie nauczycieli zmierza więc do nabycia przez nich umiejętności kompetentnego nauczania, które zależy od trzech czynników: wiedzy przedmiotowej, usystematyzowania wiedzy o nauczaniu oraz refleksyjnego doświadczania praktycznego³. Wiedza przedmiotowa jest niezbędna dla stworzenia zamiaru sytuacji nauczania, praktyki nauczania oraz modyfikacji przekonań i zamiarów. Wiedza encyklopedyczna powinna być więc uzupełniona informacjami dotyczącymi filozofii danej dyscypliny i relacji dyscypliny z innymi oraz powiązania poszczególnych informacji w ramach tej samej dyscypliny⁴.

W wiedzy personalnej (na temat nauczania) wyróżnia się wiedzę o prawach przyczynowych i stosunkach, których efektem może być uczenie się oraz wiedzę o nauczaniu, to znaczy o miejscu nauczania w problemach społecznych i oświatowych⁵. Rdzeniem wiedzy profesjonalnej jest rozumienie zależności między działaniami nauczycieli a wpływem tych działań na uczniów, będące rezultatem badań pedagogicznych.

Refleksyjne doświadczenie praktyczne jest ważną częścią kształcenia nauczycieli, w którym nie chodzi wyłącznie o przekazanie wiedzy, lecz również o jej wykorzystanie. Łączy się ono z umiejętnością dostosowania nauczyciela do zmiennej sytuacji oraz umiejętnością modyfikowania zamiarów i przekonań, jest więc kwestią kluczową w kształceniu nauczycieli⁶. Wiedzę bazową dla refleksyjnego doświadczenia praktycznego stanowią wiedza przedmiotowa, wiedza profesjonalna i umiejętności krytyczne.

Edukacja nauczycielska znajduje się w procesie koniecznych zmian, wynikających z transformacji systemowej, a także koncepcji i prób reformowania systemu edukacji. Myślą przewodnią tych zmian może być stwierdzenie zawarte w raporcie UNESCO, w którym czytamy, iż: „trzeba do głębi zmienić warunki kształcenia nauczycieli, tak aby widzieć w nich przede wszystkim wychowawców, a nie tylko specjalistów przekazujących innym zaprogramowaną wiedzę”⁷. Zasadnicza zmiana, która winna nastąpić w kształceniu nauczycieli, wynika z faktu, iż podstawowym jego zadaniem jest kształtowanie osobowości wychowanka i uczenie go sprawnego funkcjonowania w rzeczywistym i szybko zmieniającym się świecie. W związku z tym raporty edukacyjne i prace pedeutologiczne wysuwają na plan pierwszy kształtowanie systemu wartości i postaw przyszłych nauczycieli, następnie umiejętności adekwatnych do funkcji i zadań zawodowych,

---

³ A.T. Pearson, *Nauczyciel, teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli*, Warszawa 1994, s. 148.

⁴ *Tamże*, s. 149–153.

⁵ *Tamże*, s. 154–157.

⁶ *Tamże*, s. 157–159.

⁷ E. Faure i in., *Uczyć się, aby być*, Warszawa 1978, s. 394–395.

a w dalszej kolejności wyposażenie w system wiedzy i dobór odpowiednich treści kształcenia⁸.

Zatem kształcenie nauczycieli jako proces wielostronny, wielofunkcyjny i interdyscyplinarny winno przebiegać:

- w trzech wymiarach czasowych: przeszłości, teraźniejszości i przyszłości,
- w czterech obszarach: regionalnym, polskim, europejskim i globalnym,
- w trzech sferach: aksjologiczno-poznawczej, emocjonalnej i praktycznej.

---

⁸ Por.: *Raport na temat polityki edukacyjnej w Polsce*, OECD, Warszawa 1995; *Edukacja narodowym priorytetem. Raport o stanie i kierunkach rozwoju systemu edukacji w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa – Kraków 1986; *Edukacja dla Europy. Raport Komisji Europejskiej*, tłum. I. Wojnar, J. Kubin, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, Warszawa 1999.